

Treballs i recerques fets en els darrers anys sobre la terrissa de Breda

JORDI GOÑI I SANSANACH

Col·laborador Museu Etnològic del Montseny. La Gabella, d'Arbúcies

Resum

La terrissa de Breda ha estat objecte d'estudis puntuals en què ha compartit espai amb informació sobre altres centres terrissers o en publicacions d'àmbit local en les quals tan sols era un apartat.

Repassem diferents treballs fets darrerament, centrats en l'àmbit terrisser bredenc: una exposició, un documental del 1937, un inventari de peces terrisseres, uns estudis sobre l'evolució de la indústria terrissera en les darreres dècades i els canvis haguts en el sector comercial bredenc lligat a la terrissa i, finalment, la publicació d'un llibre.

El conjunt d'aquests treballs ha permès aprofundir en el seu coneixement, descobrir noves informacions, tractar aspectes fins ara poc o gens coneguts, conservar elements patrimonials materials i immaterials que podrien haver desaparegut fàcilment i fer divulgació d'una activitat que a Breda té, com a mínim, més de 600 anys d'història.

Paraules clau

Terrissa, Breda, recerca

Resumen

Trabajos e investigaciones realizados en los últimos años sobre la alfarería de Breda

La alfarería de Breda ha sido objeto de estudios puntuales en los que compartía espacio con información sobre otros centros alfareros o en publicaciones de ámbito local en las que tan sólo era un apartado.

Repasaremos diferentes trabajos realizados últimamente, centrados en el ámbito alfarero bredense: una exposición, un documental del 1937, un inventario de piezas alfareras, unos estudios sobre la evolución de la industria alfarera en las últimas décadas y los cambios habidos en el sector comercial bredense ligados a la alfarería y, finalmente, la publicación de un libro.

El conjunto de estos trabajos ha permitido profundizar en su conocimiento, descubrir nuevas informaciones, tratar aspectos hasta ahora poco o nada conocidos, conservar elementos patrimoniales materiales e inmateriales que fácilmente podrían haber desaparecido y divulgar una actividad que en Breda tiene, como mínimo, más de 600 años de historia.

Palabras clave

Alfarería, Breda, investigación

Abstract

Work and Research Carried Out in Recent Years on the Breda Pottery

The Breda pottery has occasionally been researched in studies in which it has been lumped in together with information on other pottery facilities or in local publications where it was just one of the sections.

We review a number of recent projects looking at pottery in Breda: an exhibition, a documentary from 1937, an inventory of pottery pieces, studies on the evolution of the pottery industry over recent decades and the changes in the pottery-related business sector in Breda and, finally, the publication of a book.

All these projects have made it possible to learn more about it, discover new information, address aspects hitherto barely known or not known at all, preserve tangible and intangible heritage items which might easily have been lost and publicise an activity that has been going on in Breda for at least 600 years.

Key words

Pottery, Breda, research

Introducció

Breda ha estat, durant els darrers segles, un dels centres productors de terrissa de foc més important de Catalunya. A més, és un dels pocs llocs on l'activitat terrissera encara es manté, per bé que avui dia, i des de fa unes dècades, els tradicionals obradors terrissers han deixat pas a indústries modernes. Tan sols hi ha un obrador que continua treballant d'una forma bastant semblant a com s'havia fet secularment, tot i que treballa més en l'àmbit de la ceràmica que no pas fent cassoles: aquest obrador ha incorporat una mecanització i una modernització mínimes però necessàries en algun punt del procés productiu.

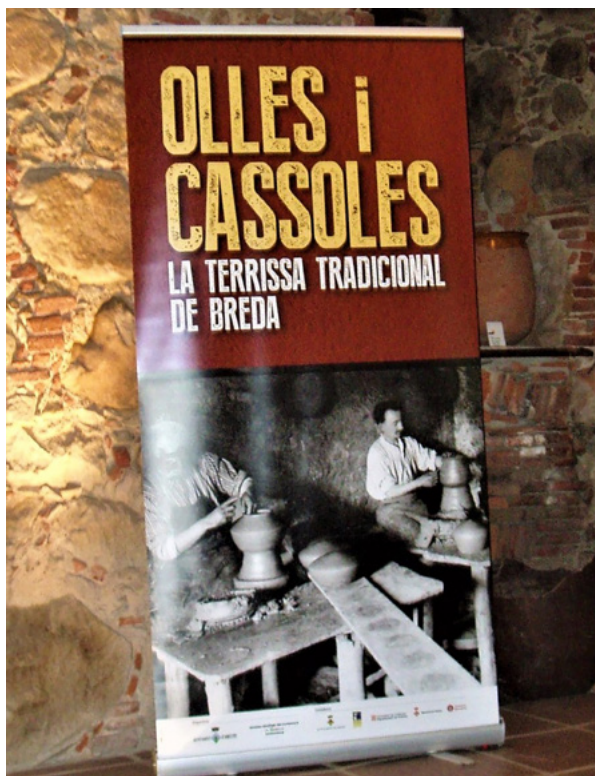
Malgrat la seva importància, la terrissa bredenca s'ha estudiat com a part de treballs més generals, ja siguin d'àmbit gironí o català, o en publicacions de les quals ha constituït un apartat més o menys ampli.

L'objectiu d'aquesta comunicació és donar compte d'un seguit de treballs, tots centrats en la terrissa de Breda, que s'han dut a terme entre el 2015 i el 2021. Els treballs als quals faré referència són de naturalesa diversa: una exposició, un documental fet per la Generalitat republicana l'any 1937, un inventari d'un nombrós grup d'objectes terrissers, un estudi sobre l'evolució experimentada per la indústria terrissera bredenca en les darreres dècades, un altre sobre els canvis experimentats pel comerç local vinculat a la terrisseria i la ceràmica i, en darrer lloc, la publicació d'un llibre sobre la producció terrissera tradicional de Breda.

Treballs

Exposició «Olles i cassoles. La terrissa tradicional de Breda». Produïda l'any 2015 pel Museu Etnològic del Montseny La Gabella, d'Arbúcies, fou la primera feta sobre aquesta activitat artesanal. Entre altres coses, s'hi feia una aproximació a la història terrissera bredenca i al seu mètode tradicional d'elaboració de terrissa, i també s'hi podia veure el resultat d'un primer recull de vocabulari terrisser bredenc. Després d'estar unes setmanes a Arbúcies, també es va poder veure a Breda, on actualment s'exposa de manera permanent en el Centre Cultural i d'Informació Turística Els Fornes.

Figura 1. Banderola de l'exposició

Font: Jordi Goñi i Sarsanach.

Figura 2. Imatge de l'exposició a Bredà

Font: Jordi Goñi i Sarsanach.

Figura 3. Imatge de l'exposició a Arbúcies

Font: Jordi Goñi i Sarsanach.

Localització, restauració i exhibició del documental *Ollaires de Breda*. Produït l'any 1937 per Laya Films, productora creada per la Generalitat republicana, i dirigit per Ramon Biadiu, mostra tot el procés terrisser que aleshores tenia lloc a Breda (procés que, amb canvis mínims, era el mateix que se seguia des de feia segles). Aquest és un documental donat per perdut durant anys però del qual se saben totes les característiques, i feia temps que se'n cercava una còpia (per part d'uns bredencs des de l'any 2000!). Gràcies a una recerca que Esteve Riambau, actual director de la Filmoteca de Catalunya, feia sobre aquella productora, el 2016 es va localitzar una còpia de la versió en francès a la Cinémathèque Française de París (aquest documental va tenir versió en català, castellà i francès). La Filmoteca de Catalunya en va restaurar la còpia i en va donar a conèixer l'existència, i després de diverses gestions, se'n pot veure una còpia subtítulada en català a l'espai Els Forns de Breda des de l'octubre del 2017. Constitueix un document de gran importància per a la història terrissera de Breda.

Figura 4. Imatge extreta del documental

Font: Jordi Goñi i Sarsanach.

Figura 5. Imatge extreta del documental

Font: Jordi Goñi i Sarsanach.

Inventari de terrissa dipositada a l'altell d'Els Forns de Breda. Treball encarregat pel Museu Etnològic del Montseny La Gabella, d'Arbúcies, que va tenir lloc el 2018. Gràcies a aquest inventari, a banda de posar ordre en un espai atapeït d'objectes terrissers (i d'altres coses), es van poder documentar molts atuells tradicionals elaborats en aquesta població (i també altres de fets més modernament), i mostres de segells terrissers amb els quals els diferents obradors bredencs marcaven la seva producció.

D'aquest inventari en sorgiren 106 registres (tipologia concreta d'objecte inventariat: olla de dues peces, marsellesa de cinc, olla xata de cinc dos, estalvis, menjadora, cremador, sop fondo de peça, cassola de mitja peça, etc.) i 153 fitxes (d'un objecte inventariat se'n podien fer diverses fitxes si calia remarcar-ne alguna característica que el singularitzava respecte d'altres d'igual tipus). El total d'objectes inventariats fou de 396 (s'entén per objecte una cassola, una xata, una tapadora, una cocota, etc.), i el de peces inventariades, 406 (una peça és cadascuna de les parts que conforma un objecte: per exemple, una tetera, que és un objecte, estava composta per dues peces, el cos principal i la tapadora, i una xata, que és igualment un objecte, trencada en dues parts constava que estava formada per dues peces).

La realització d'aquest inventari, que va comptar amb l'ajuda de terrissers locals, també va permetre aprofundir en el coneixement del vocabulari terrisser i en el sistema envitricollat que regia i designava cadascun dels atuells fets en un obrador.

Figura 6. Imatge prèvia a l'inici de l'inventari

Font: Jordi Goñi i Sarsanach.

Figura 7. Imatge d'un moment de la documentació de les peces

Font: Jordi Goñi i Sarsanach.

Figura 8. Un dels fulls utilitzats en el procés de documentació. Proporcionats per terrissers bredencs, foren molt útils de cara a conèixer noms, mides, capacitats, etc. dels objectes inventariats

Olla ansat:

Tota la seva producció era enviada al Priorat.

Número de la peça	Noms de la peça	Litres en mida natural	Quantitats per fer la "carga"
Nº1	Olla ansat "Morriet"	½ litre.	180 unitats
Nº2	Olla ansat "Murri"	1 litre.	144 unitats
Nº3	Olla ansat de bilena	2 litres.	108 unitats
Nº4	Olla ansat de cinc dos	3 litres.	90 unitats
Nº5	Olla ansat de mitja	4 litres.	72 unitats
Nº6	Olla ansat de vuit	5 litres.	54 unitats
Nº7	Olla ansat de peça	7 litres.	36 unitats

Olla Xata:

Actualment no se'n fabriquen.

Número de la peça	Noms de la peça	Litres en mida natural	Quantitats per fer la "carga"
Nº1	Olla Xata de quatre	1 litre.	144 unitats
Nº2	Olla Xata de bilena	2 litres.	108 unitats
Nº3	Olla Xata de cinc dos	3 litres.	90 unitats
Nº4	Olla Xata de mitja	4 litres.	72 unitats
Nº5	Olla Xata de vuit	5 litres.	54 unitats
Nº6	Olla Xata de peça	7 litres	36 unitats
Nº7	Olla Xata de peça i mitja	9 litres	24 unitats
Nº8	Olla Xata de dues peces	11 litres.	18 unitats

Font: Jordi Goñi i Sarsanach.

Treball sobre l'actual indústria terrissera bredenca. Elaborat l'any 2020 a proposta del Museu Etnològic del Montseny La Gabella, d'Arbúcies, va permetre aproximar-se a la transformació que ha experimentat l'elaboració de terrissa a Breda en les darreres dècades, en el transcurs de les quals els canvis que s'han donat en aquest àmbit terrisser han estat molt importants i accelerats. Malgrat que no va ser possible estudiar totes les indústries, aquest treball va possibilitar conèixer l'evolució i moment present tant d'una petita indústria com d'un gran fabricant. A més, la recerca en l'arxiu d'una d'elles va aportar la descoberta d'informacions fins aleshores desconegudes: per exemple, l'existència d'un moviment obrer terrisser en els anys de la Segona República Espanyola, agrupat, en part o totalment (això es desconeix), en el sindicat local Unión General de Alfareros.

Figura 9. Imatge d'una de les indústries terrisseres estudiades: La Peça

Font: Jordi Goñi i Sarsanach.

Figura 10. Imatge de la conversa mantinguda amb l'industrial terrisser Pere Anglisano i Castanyer, extreta del vídeo en què quedava enregistrada

Font: Jordi Goñi i Sarsanach.

Figura 11. Logotip del sindicat terrisser al qual es fa referència en el text. Localitzat a l'arxiu de l'empresa Cerámicas Regàs

Font: Jordi Goñi i Sarsanach.

Treball sobre l'evolució dels comerços bredencs lligats a la venda de productes de terrissa i ceràmica actualment existents. Dut a terme en el transcurs de l'any 2021, també sorgeix d'una proposta del Museu Etnològic del Montseny La Gabelle, d'Arbúcies. En aquest cas, es volia estudiar com va aparèixer i evolucionar aquest àmbit comercial bredenc tenint present que algunes de les botigues que encara avui dia estan obertes són hereves de les primeres que obriren. D'igual manera, en aquest estudi també es fa referència a botigues que, un cop obertes, tancaren per diverses causes.

Figura 12. Fotografia d'una de les primeres botigues de terrissa i ceràmica de Breda, possiblement feta entre mitjan anys seixanta i la primera meitat del setanta del segle xx

Autor desconegut. Propietat d'Ana Maria Llovet Santasusagna.

Així, es va conèixer quan aixecaren persianes els primers comerços (a la meitat dels anys seixanta del segle XX; fins aleshores, qui volia comprar res anava directament a l'obrador terrisser), si estaven vinculats o no amb obradors i indústries, quins foren els moments de creixement i davallada, quins canvis han experimentat aquests establiments pel que fa a allò que ofereixen per tal de poder continuar oberts (ampliació de l'oferta de productes no terrissers o ceràmics posats a la venda, presència o no en les xarxes socials i venda o no a través d'aquestes xarxes), com ha evolucionat la tipologia dels seus clients, etc.

Figura 13. Imatge de l'interior de la botiga Terraforta, emplaçada en un antic obrador terrisser. S'hi conserva el forn morú que havia tingut

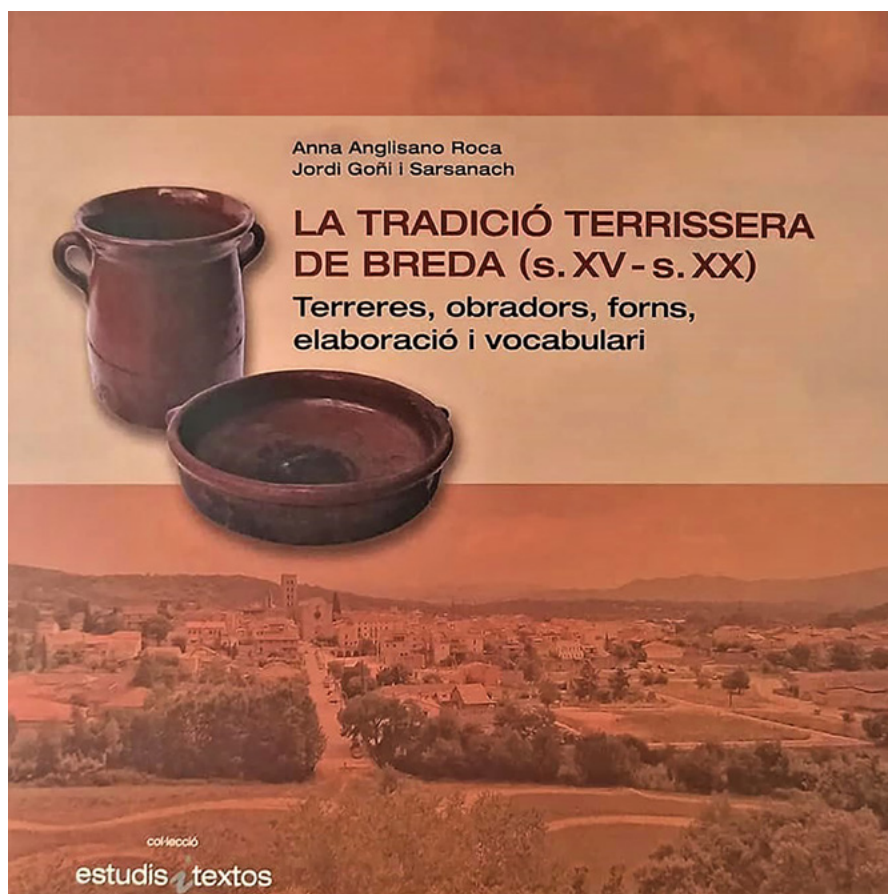
Font: Jordi Goñi i Sarsanach.

El llibre *La tradició terrissera de Breda (s. XV - s. XX). Terreres, obradors, forns, elaboració i vocabulari*. Publicat l'octubre del 2021, fou fruit de l'XI Beca de Recerca de la Selva 2017, atorgada pel Consell Comarcal de la Selva i el Centre d'Estudis Selvatans i que compta amb el suport de la Diputació de Girona. La beca fou guanyada per la geòloga bredenca Anna Anglisano Roca, que més endavant va incorporar al seu treball l'historiador bredenc Jordi Goñi i Sarsanach.

Aquest llibre recull i amplia informació proporcionada pels treballs a què acabem de fer referència, i també aplega dades aparegudes en diferents publicacions que, d'una manera o altra, més o menys extensament, fan referència al món terrisser bredenc. Igualment, també compta amb un bon gruix d'informació que

prové del contacte directe amb terrissers bredencs, actius o jubilats, i de la recerca en arxius diversos. Tot això sense oblidar la incorporació que fa de recerca totalment inèdita sobre les terreres i les argiles que alimentaven la producció terrissera tradicional de Breda.

Figura 14. Portada del llibre esmentat en el text

Font: Jordi Goñi i Sarsanach.

Conclusió

La recerca sobre la terrissa de Breda que s'ha fet aquests darrers anys ha permès obtenir un coneixement més gran de la seva història, de la seva elaboració tradicional i del vocabulari específic que hi anava lligat. Evidentment, això no vol dir que aquest àmbit del món terrisser bredenc no permeti noves investigacions. I també és clar que hi ha altres àmbits sobre els quals cal aprofundir, com pot ser, per exemple, el del pas de la producció tradicional a la industrial.

Ara bé, creiem que els treballs, estudis i recerques a què hem fet referència han contribuït a rescatar de l'oblit, a conservar i a divulgar un patrimoni terrisser bredenc en risc real de desaparició i que té, que sapiguem ara, una tradició històrica que abraça més de 600 anys.